

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΛΑΒΟΛΟΓΩΝ

Διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο
με θέμα:

**Κύριλλος και Μεθόδιος:
Οι θεμελιωτές των Σλαβικών Σπουδών**

Υπό την αιγίδα του Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

Παρασκευή 24 Μαΐου 2024
Αμφιθέατρο Α' Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ. (2ος όροφος)

Σάββατο 25 Μαΐου 2024
Αίθουσα Συνεδριάσεων Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ. (1ος όροφος)

Περιλήψεις Ανακοινώσεων

Δρ. Πολύδωρος Γκοράνης, Επίκ. Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.

Περιοδικός Τύπος και Λογοτεχνία στη Βοσνία στα τέλη 19ου αρχές 20ου αιώνα

Οι κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες στα Βαλκάνια που προκλήθηκαν από τις οθωμανικές κατακτήσεις του 14ου και 15ου αιώνα στην Ευρώπη συνέβαλαν στη σκιαγράφηση της εικόνας του αγροτικού πληθυσμού σε όλες τις σύγχρονες νοτιοσλαβικές λογοτεχνίες. Το ζήτημα της θέσης και του ρόλου των περιοδικών στη λογοτεχνική ζωή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είναι ιδιαίτερα σημαντικό κατά την Αυστροουγγρική περίοδο, όταν οι λογοτεχνικές εκδόσεις με τη μορφή μονογραφιών ήταν σπάνιες, έτσι ώστε τα περιοδικά αντιπροσώπευαν τον κυρίαρχο χώρο της λογοτεχνικής παραγωγής.

Επιπλέον, ήταν περίοδος κατά την οποία οι Βόσνιοι συγγραφείς -που ανανεώνουν την παράδοση της γραφής στη μητρική/βοσνιακή τους γλώσσα- διαφημίζουν το λογοτεχνικό τους έργο κυρίως στις σελίδες ενός από τα δεκαοκτώ περιοδικά που κυκλοφόρησαν. Ωστόσο, η λογοκρισία ως πρακτική ελέγχου και χειραγώγησης της κοινής γνώμης αποτέλεσε διαχρονικό φαινόμενο με κοινό χαρακτηριστικό τον απολυταρχικό χαρακτήρα. Η παρούσα μελέτη εστιάζει αφενός στην πρόσληψη του Περιοδικού Τύπου στη Βοσνία και αφενός στην ελευθερία του Τύπου στα Δυτικά Βαλκάνια και συγκεκριμένα μέσω του παραδείγματος του έργου του Petar Kočić, Σερβοβόσνιου πολιτικού και συγγραφέα.

Δρ. Ειρήνη Κασάπη, Επίκ. Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.

Η κυριλλομεθοδιανή κληρονομιά και η διάδοση της παλαιοσλαβικής γραμματείας στη Ρωσία σύμφωνα με τους ρώσους ιστορικούς

Κατά τη διάρκεια Εκθέσεως του Ρωσικού Κέντρου Πολιτισμού στη Σόφια το 2020, είδαν το φως της δημοσιότητας κάποια βουλγαρικά κείμενα που επέκριναν τη Ρωσία για την υποβάθμιση του ρόλου της Βουλγαρίας στη διάδοση της παλαιοσλαβικής γραμματείας στον ρωσικό χώρο και έκαναν λόγο για προσπάθεια εκ μέρους των Ρώσων «οικειοποίησής» της κυριλλομεθοδιανής κληρονομιάς. Το περιστατικό αυτό ήρθε ως συνέχεια ενός διπλωματικού επεισοδίου μεταξύ της βουλγαρικής και της ρωσικής πλευράς το 2017, όταν ο πρόεδρος της Ρωσίας Βλαδίμηρος Πούτιν είχε ευχαριστήσει τον λαό της Βόρειας Μακεδονίας για τη συμβολή του στη διάδοση των γραμμάτων στη Ρωσία, γεγονός που είχε οδηγήσει την τότε υπουργό Εξωτερικών της Βουλγαρίας Εκατερίνα Ζαχάριεβα να εκφράσει τη δυσαρέσκειά της και να εκθέσει με έντονο ύφος τα επιχειρήματα της βουλγαρικής πλευράς. Με αφορμή τα περιστατικά αυτά, στην παρούσα εισήγηση θα εξετάσουμε την άποψη των Ρώσων ιστορικών αναφορικά με την ανάπτυξη και τη διάδοση της παλαιοσλαβικής γραμματείας στον ρωσικό χώρο, τα επιχειρήματα της βουλγαρικής πλευράς για το ζήτημα αυτό και τις θέσεις της ρωσικής ιστοριογραφίας εν γένει σχετικά με την κυριλλομεθοδιανή κληρονομιά.

Δρ. Χριστίνα Μάρκου, Αναπλ. Καθηγήτρια Δ.Π.Θ.

Τα προφορικά τοπικά σλαβικά ιδιώματα της Ροδόπης υπό το πρίσμα της γλωσσολογικής έρευνας στην Ελλάδα: απόπειρα συστηματικής ανασκόπησης

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος της επιστημονικής κοινότητας στην Ελλάδα για τον σλαβόφωνο μουσουλμανικό πληθυσμό στη Νότια

Ροδόπη. Στόχος της προτεινόμενης ανακοίνωσης είναι να ρίξει φως στην υπάρχουσα έρευνα σχετικά με τα προφορικά τοπικά σλαβικά ιδιώματα στην περιοχή της Ροδόπης που συνολικά αναφέρονται ως πομακική, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο στον χώρο της ελληνικής γλωσσολογίας. Επιχειρείται μια συστηματική ανασκόπηση των υπαρχουσών μελετών και προβολή των κυριότερων ερευνητικών κατευθύνσεων και των βασικών σχετικών προβληματισμών.

Δρ. Γιέντσο Μπάνεβ, Λέκτωρ Ε.Κ.Π.Α.

Ο Παΐσιος Χιλανδαρινός και η Σλαβοβουλγαρική Ιστορία του στο πλαίσιο της βαλκανικής και της ελληνικής ιστοριογραφίας του 18ου αιώνα

Η προσωπικότητα και το έργο του Παΐσιου Χιλανδαρινού έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολλών, αναρίθμητων θα μπορούσαμε να πούμε, μελετών κυρίως από τη νεότερη και τη σύγχρονη βουλγαρική έρευνα. Συνακόλουθα, η βιβλιογραφία ως επί πλείστον είναι στη βουλγαρική γλώσσα. Στην ξενόγλωσση έρευνα για τον Παΐσιο Χιλανδαρινό ξεχωρίζει αυτή των ελλήνων ιστορικών ή/και φιλολόγων, η οποία καταγράφεται την τελευταία 20ετία. Ωστόσο, πολλές πτυχές του σημαντικού έργου του αγιορείτη βούλγαρου μοναχού και της Σλαβοβουλγαρικής Ιστορίας του παραμένουν υπό διερεύνηση ή δεν έχουν συζητηθεί επαρκώς. Το ιστοριογραφικό του έργου συνήθως εξετάζεται ως ένα φαινόμενο, κάπως αυτοτελώς. Πρόσφατα άνοιξε η συζήτηση για τα ιστοριογραφικά συμφραζόμενα αυτού του βιβλίου. Στην ανακοίνωση θα διερευνήσουμε το πλαίσιο της βαλκανικής και της ελληνικής ιστοριογραφίας του 18ου αιώνα, με έμφαση σε παράδειγμα από τον χώρο της Σερβίας και του Αγίου Όρους.

Δρ. Τατιάνα Μπορίσοβα, Αναπλ. Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.

Ο ρόλος των μεταφράσεων από την ελληνική γλώσσα στη διαμόρφωση του εκκλησιαστικού σλαβονικού και ρωσικού λεξιλογίου με το θέμα ЛЮБ-

Στο πλαίσιο της εισήγησης θα εξεταστεί ο ρόλος των μεταφράσεων των εκκλησιαστικών κειμένων από την ελληνική γλώσσα στη διαμόρφωση του εκκλησιαστικού σλαβονικού και ρωσικού λεξιλογίου με το θέμα ЛЮБ-. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε πάνω στις εκκλησιαστικές σλαβονικές μεταφράσεις των τεσσάρων (4) βυζαντινών υμνογραφικών κειμένων (Ανάθιστος Ύμνος, Μέγας Κανών του Ανδρέου Κρήτης, Αλφαβητικά Στιχηρά του Μεγάλου Κανόνα, Αντίφωνα της Μεγάλης Παρασκευής), οι οποίες αναλύθηκαν βάσει διαχρονικών νοτιοσλαβικών (μόνο για την αρχική περίοδο) και ανατολικών σλαβικών χειρογράφων και εκδόσεων (11ος – αρχές του 20ου αι). Συνολικά εντοπίσαμε 21 εκκλησιαστικές σλαβονικές λέξεις με το συγκεκριμένο θέμα που εμφανίζονται σε διάφορα στάδια ιστορίας των σλαβικών γραμμάτων ως απόδοση διαφορετικών ελληνικών λέξεων και αναλύσαμε συγκεκριμένες τεχνικές της μετάφρασής τους, καθώς και τρόπους με τους οποίους η εκκλησιαστική σλαβονική και η ρωσική γλώσσα εντάσσουν στο σύστημά τους τα καινούρια στοιχεία, προσαρμόζοντάς τα στο νέο γλωσσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και επαναπροσδιορίζοντας την ελληνική ορολογία. Τα αποτελέσματα της έρευνας συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση τόσο των διαγλωσσικών επαφών, όσο και των

γλωσσικών παραγόντων που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της ιδιαίτερης ταυτότητας του ρωσικού πολιτισμού στα κοινά ορθόδοξα συμφραζόμενα.

Δρ. Αγγελική Παπαγεωργίου, Ε.ΔΙ.Π. Ε.Κ.Π.Α.

Κινούμενοι σε υψηλά κοινωνικά στρώματα: Βαλκανικές ελίτ, μετατοπίσεις αφοσίωσης και κοινωνική κινητικότητα στο Βυζάντιο (11ος-13ος αι.)

Ένα από τα κορυφαία χαρακτηριστικά των επαφών του Βυζαντίου με τους γειτονικούς λαούς ήταν η προθυμία με την οποία η αριστοκρατία του ενσωμάτωνε ξένα στοιχεία στις τάξεις της. Στις ανατολικές επαρχίες τα στοιχεία αυτά ήταν συνήθως αρμενικής καταγωγής. Αντιθέτως, στα Βαλκάνια η εθνοτική καταγωγή των διαφόρων ελίτ με τις οποίες η Κωνσταντινούπολη βρισκόταν σε επαφή ήταν πολύ πιο διαφοροποιημένη. Εξίσου ασταθής ήταν και η πίστη τους προς την κεντρική εξουσία, ιδίως κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων, όταν οι στρατηγικές επιβίωσης και όχι κάποια ασαφή “πατριωτικά” ιδανικά καθόριζαν τις κινήσεις της άρχουσας τάξης και των τοπικών δυναστών, είτε αυτοί ήσαν Βυζαντινοί είτε Βούλγαροι ή Σέρβοι. Καθώς περνούμε από τον ενδέκατο αιώνα στην εποχή των Κομνηνών και των πρώτων Παλαιολόγων, η προς τα άνω κινητικότητα στα Βαλκάνια, κυρίως των ηγεμόνων της Σερβίας και της περιφέρειάς της, έλαβε τη μορφή επιγαμιών με μέλη της βυζαντινής άρχουσας τάξης. Στην ανακοίνωση αυτή θα μελετήσουμε την κινητικότητα των ελίτ της Βαλκανικής μέσα στο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο του Βυζαντίου από τις αρχές του 11ου έως τα τέλη του 13ου αι. Θα συμπεριλάβουμε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα από τον βυζαντινο-βουλγαρικό πόλεμο του 976-1018 —όταν πολλοί τοπικοί άρχοντες άλλαζαν στρατόπεδο κατά βούληση, ενώ η Κωνσταντινούπολη προσπαθούσε να εξασφαλίσει την αφοσίωσή τους ενσωματώνοντάς τους στα δικά της αριστοκρατικά δίκτυα — και θα ολοκληρώσουμε με τα γαμικά συναλλάγια μεταξύ των Παλαιολόγων και των Νεμανιδών στο δεύτερο ήμισυ του 13ου αι., συμπεριλαμβάνοντας μία σύντομη επισκόπηση του τρόπου με τον οποίον οι Σέρβοι αυτοί ηγεμόνες παρουσιάζονταν στα βυζαντινά “ημιεπίσημα” έργα, δηλαδή στην ιστοριογραφία και τους πανηγυρικούς.

Δρ. Νικόλαος Παπαστρατηγάκης, Επίκ. Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.

Ο Ματβέι Μιντσάκι και το ρωσικό σχέδιο για την ειρήνευση της Ελλάδας (1824-1825)

Η παρούσα ανακοίνωση διερευνά τον κομβικής σημασίας ρόλο του ελληνικής καταγωγής διπλωμάτη Ματβέι Μιντσάκι στη διαμόρφωση της ρωσικής πολιτικής ως προς το Ελληνικό Ζήτημα το 1824–1825, ιδίως σε ό,τι αφορά στο σχέδιο της τσαρικής διπλωματίας για την ειρήνευση της Ελλάδας. Το καλοκαίρι του 1825, οι εκτιμήσεις του Μιντσάκι, ότι η αδιαλλαξία της Υψηλής Πύλης και τα προσκόμματα που σκοπίμως έθετε σχεδόν το σύνολο των Μεγάλων Δυνάμεων καθιστούσαν ανέφικτη την υλοποίηση του σχεδίου εις βάρος των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων της Ρωσίας, αποτέλεσαν έναν από τους καθοριστικότερους παράγοντες που συνετέλεσαν στη μεταστροφή της πολιτικής της τσαρικής κυβέρνησης. Η Αγία Πετρούπολη έθεσε σε δεύτερη μοίρα τις προσπάθειες εξεύρεσης μιας συλλογικής

ευρωπαϊκής λύσης στο Ελληνικό Ζήτημα και, με αποκλειστικό γνώμονα τη διασφάλιση των μονομερών συμφερόντων της Ρωσίας, τήρησε μία σκληρή στάση απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Δρ. Svetoslav Ribolov, Αναπλ. Καθηγητής Πανεπιστημίου “Sv. Kliment Ohridski”

Η μεταφραστική δραστηριότητα του Συμεών μητροπολίτου Βάρνας και Πρεσλάβας

Ο Μητροπολίτης Βάρνας και Πρεσλάβας Συμεών είναι ένας από τους πιο δραστήριους Βούλγαρους κληρικούς τριών ιστοριών εποχών - της ύστερης οθωμανικής εποχής, της εποχής μετά την απελευθέρωση της Βουλγαρίας και της Βουλγαρίας του μεσοπολέμου. Προερχόμενος από βουλγαροελληνική οικογένεια, ήταν γνώστης και των δύο γλωσσών και οραματιστής για την ανάπτυξη της βουλγαρικής γλώσσας. Το μεταφραστικό του έργο ξεκίνησε τη δεκαετία του 1870 με μεταφράσεις του Πλάτωνα και άλλων κλασικών συγγραφέων και προχώρησε με ιστορικά έγγραφα, το κείμενο της Αγίας Γραφής και τους πρώτους πατέρες της Εκκλησίας. Αν και δεν ήταν βαθύς θεολόγος, αποδείχθηκε εξαιρετικός φιλόλογος και άνθρωπος με ενδιαφέρον για τα ιστορικά ζητήματα. Ο αυστηρός χαρακτήρας του και οι ακραίες ρωσόφιλες απόψεις του ρίχνουν σιά στη μνήμη του. Ωστόσο, η συμβολή του στην ανάπτυξη της βουλγαρικής γλώσσας είναι αδιαμφισβήτητη.

Δρ. Έλενα Σαρτόρι, Επικ. Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.

«Ρωσικότητα» και η «Σλαβική ιδέα» υπό την οπτική όρων και εννοιών

Στην ανακοίνωση θα διερευνηθούν οπτικές της διαμόρφωσης της ρωσικής εθνικής ταυτότητας, διαχρονικώς προσδιοριζόμενες μέσω των σύνθετων διχοτομιών «Ρωσία και Δύση», «Ρωσία και Ανατολή», «Ρωσία και Σλαβικός κόσμος». Δεδομένης της απουσίας επιστημολογικής παράδοσης ως προς την γνώση της συλλογικής καταγωγής, με μυθικές αντιλήψεις στη θέση της, η γραμματεία αποτέλεσε εν τέλει το πεδίο για την ωρίμανση της συνείδησης της φυλετικής και, κυρίως, γλωσσικής συγγένειας μεταξύ των σλαβικών λαών. Το ζήτημα αυτής της συγγένειας και του ιδεώδους της «σλαβικής αλληλεγγύης» υπήρξε γέννημα της εποχής του Ρομαντισμού. Εμφανίστηκε παράλληλα με το ρωσικό πνευματικό ρεύμα της «Σλαβοφιλίας» με το οποίο όμως δεν συμπίπτουν εννοιολογικά. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο ευρύτερος όρος «Σλαβική ιδέα» αντιδιαστέλλεται με τον όρο «Πανσλαβισμός». Ο τελευταίος δεν τροφοδότησε την ρωσική εθνοτική αυτογνωσία, όπως έγινε, ενδεικτικά, με την άλλοτε παράγωγη της «Σλαβοφιλίας» ιδέα του «Ευρασιανισμού».

Δρ. Παναγιώτης-Φίλιππος Σοφούλης, Αναπλ. Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.

Μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία των βυζαντινών σπουδών στη Βουλγαρία

Στην ανακοίνωση επιχειρείται σύντομη επισκόπηση της ιστορίας των βυζαντινών σπουδών στη Βουλγαρία από τον 19ο αι. μέχρι τις αρχές του 21ου.

Ανιχνεύεται ο τρόπος με τον οποίο ο συγκεκριμένος κλάδος άρχισε να οργανώνεται σε θεσμικό επίπεδο, με την ίδρυση επιστημονικών εταιρειών, την έκδοση

εξειδικευμένων περιοδικών και μονογραφιών, καθώς και τη δημιουργία αντίστοιχων πανεπιστημιακών εδρών. Επιπλέον, δίνονται πληροφορίες για τη σταδιοδρομία και το έργο επιφανών βουλγάρων βυζαντινολόγων, όπως των Spiridon Palauzov, Marin Drinov, Vasil Zlatarski και Ivan Dujčev.

Δρ. Vlada Stanković, Καθηγητής Πανεπιστημίου Βελιγραδίου

Σερβική μεσαιωνική «ιστοριογραφία» και ο βυζαντινός κόσμος (13ος-14ος αι.)

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει και θα αποτιμήσει κυριότερα έργα της σερβικής λογοτεχνίας - ιστοριογραφίας από την αρχή του 13ου μέχρι τα μέσα του 14ου αιώνα και οι σχέσεις τους με τα σύγχρονα γεγονότα και εξελίξεις στο ευρύτερο βυζαντινό κόσμο. Παρόλο που πρόκειται για έργα αγιογραφικού χαρακτήρα, ξεκινώντας από το σύντομο Βίο του οσίου Συμεών, ιδρυτή της δυναστείας των Νεμανιδών γραμμένο από τον μικρότερο γιο του, τότε ακόμη μοναχό Σάββα το 1207/8, μια σειρά ιστοριογραφικών κειμένων παρουσιάζει την ιστορία της Σερβίας εκείνης της εποχής, και η σχέση της με το βυζαντινό κόσμο, συμπληρώνοντας τις πληροφορίες από σωζόμενα έγγραφα σέρβων αρχηγών.

Δρ. Biljana Turanjanin Nikolopoulos, Λέκτωρ Ε.Κ.Π.Α.

Η σημασία της κληρονομιάς των Αποστόλων των Σλάβων στον λογοτεχνικό έργο του Μίοντραγκ Πάβλοβιτς

Στην εργασία μας θα αναλύσουμε τη σημασία της κληρονομιάς του Κυρίλλου και του Μεθοδίου στο λογοτεχνικό έργο του Σέρβου ποιητή, ανθολόγου, δοκιμιογράφου και ακαδημαϊκού Μίοντραγκ Πάβλοβιτς. Η θεώρηση του έργου των αποστόλων των Σλάβων από τον Πάβλοβιτς είναι εμφανής στην Ανθολογία της σερβικής ποίησης και στο πρωτότυπο ποιητικό του έργο. Το πρώτο ποίημα της γραπτής λογοτεχνίας με το οποίο ανοίγει την Ανθολογία είναι η Διακήρυξη του Αποστόλου των Σλάβων Κωνσταντίνου και μπορεί να θεωρηθεί ένα είδος μανιφέστου ολόκληρης της συλλογής. Στο απόσπασμα της Διακήρυξης που μεταφέρει ο Πάβλοβιτς, τονίζεται η σημασία του γραμματισμού για τη διάδοση του θείου μηνύματος και εισάγεται το μοτίβο του φωτός, το οποίο θα είναι ένα από τα βασικά μοτίβα ολόκληρης της συλλογής. Στην πρωτότυπη ποίηση του Πάβλοβιτς επισημαίνεται επίσης η σημασία της βυζαντινής κληρονομιάς, ιδιαίτερα στα ποιήματα "Σλάβοι υπό τον Παρνασσό" και "Θεσσαλονικείς αδελφοί" στα οποία τονίζεται το υποκείμενο των έργων των αποστόλων των Σλάβων.